

58. 1.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 26 October 1928.)

(De vroegere stukken zijn gedrukt onder n°. 224 der Zitting 1927—1928.)

Ten aanzien van het tijdstip, waarop dit wetsontwerp is ingediend — korten tijd na het in werking treden van de Wet op de Staatsinrichting van Nederlandsch-Indië —, zij opgemerkt, dat de onderwerpelijke aangelegenheid in Indië reeds ter hand is genomen in het begin van 1918, geruimen tijd alzoó vóór de Grondwetsherziening, waarin de Wet op de Staatsinrichting wortelt. Dat er tusschen het aanhangig maken bij den Gouverneur-Generaal van de voorstellen van den toenmaligen Directeur van Justitie en de indiening van het onderhavig wetsontwerp bij de Volksvertegenwoordiging ettelijke jaren verstreken zijn, is te wijten aan de zeer tijdroovende voorbereiding van het eindadvies der Indische Regeering en voornamelijk aan het feit, dat het noodzakelijk geoordeeld werd de voorstellen van den Departementschef ter fine van advies aan een nagenoeg uitsluitend uit Inlanders samengestelde commissie ad hoc voor te leggen. Ware die voorarbeid sneller verlopen, dan zou de onderhavige wetswijziging ongetwijfeld zijn opgenomen in het gelijk-tijdig met de wetsvoordracht tot herziening der Staatsinrichting ingediende wetsontwerp II ¹⁾, waarin werden samengebracht de buiten het kader van bedoelde herziening vallende voorstellen, welke destijds rijp voor behandeling waren.

Met voldoening constateerde de ondergeteekende, dat tegen de strekking der voorgestelde wijziging geen bedenkingen bestonden.

Het bezwaar, door eenige leden tegen de beperking van de godsdienstige rechtspraak tot de Mohammedanen geopperd, is voor een deel reeds weerlegd door de opmerking van die andere leden, die wezen op het feit, dat die beperking neerkomt op aanpassing van de wettelijke omschrijving aan den in de praktijk van oudsher bestaanden toestand.

Gelijk reeds in de Memorie van Toelichting werd opgemerkt, is al bijna veertig jaar geleden op vaststelling der competentie van den godsdienstigen rechter aangedrongen door dr. SNOUCK HURGRONJE. Naar de toenmalige opvatting van dien geleerde moest, evenals overal het geval was, ook in Indië de bevoegdheid der volgens de Mohammedaansche wet rechtsprekende rechters beperkt blijven tot die familierechtszaken, die naar het rechtsbewustzijn der Mohammedanen alleen naar de heilige wet mochten worden behandeld. In later jaren (1911) achtte hij inkrimping van de competentie der „priesters” in den radicalsten vorm, namelijk algeheele afschaffing van de priesterraden en overbrenging van hun competentie naar den landraad, de eenige juiste oplossing. De Indische inzichten gaan echter thans in andere richting; niet in het schrappen van het tweede lid van artikel 134 wordt de oplossing gezien, doch in het openen van de mogelijkheid om de competentie van den godsdienstigen rechter bij ordonnantie vast te stellen. Daarmede wordt een voldoende waarborg verkregen, dat de toekomstige regeling rekening zal houden met de godsdienstige gevoelens der Mohammedaansche bevolking.

Dat hierdoor de Mohammedaansche boven de niet-Mohammedaansche Inlanders zouden worden bevoorrecht, kan de onder-

geteekende niet toegeven. Een rechterlijke organisatie, waarbij de berechting van alle geschillen aan een onverdeelde „rechterlijke macht” wordt opgedragen, zou in het belang der justitiabelen zelf verre de voorkeur verdienen boven een over een godsdienstigen en een gewonen rechter verdeelde rechtspraak. Slechts voor zoover met den godsdienst samenhangende rechtsregelen onverbiddeijk de berechting van bepaalde groepen van geschillen door in den godsdienst ervaren mannen volgens in de godsdienstige geschriften neergelegde bewijsregelen eischen, slechts in zooverre moet dan ook voor zulk een aparte rechtspraak plaats worden ingeruimd. Een zoodanig verband tusschen godsdienst en rechtspraak doet en deed zich in Indië in de sfeer der Gouvernementsrechtspraak alleen voor ten aanzien van Mohammedanen.

Vervanging van de woorden „indien hun adatrecht dat medebrengt” door „voor zoover hun adatrecht dat medebrengt” acht de ondergeteekende niet noodzakelijk om de bedoeling der bepaling, waarvan die woorden deel uitmaken, behoorlijk tot haar recht te laten komen. Overigens zou hij tegen die vervanging geen bezwaar hebben, ware het niet, dat artikel 134, tweede lid, dan zou luiden: „Evenwel staan de burgerlijke rechtszaken tusschen Mohammedanen, voor zoover hun adatrecht dat medebrengt, ter kennisneming van den godsdienstigen rechter, voor zoover niet bij ordonnantie anders is bepaald”. Deze herhaling van de woorden „voor zoover” is uit een oogpunt van stijl zeker niet aanbevelenswaardig.

Met betrekking tot de opmerking, dat Dajaks en Balineezen nimmer hun rechtszaken aan hun priesters of hoofden kunnen voorleggen, zij er allereerst op gewezen, dat hier een misverstand in het spel schijnt te zijn nopens den werkingsomvang van artikel 134. Die bepaling toch heeft naar vaste interpretatie uitsluitend betrekking op de van de Gouvernementsrechtspraak uitgezonderde godsdienstige rechtspraak. Het voorbehoud, in artikel 130 gemaakt, onttrekt de inheemsche rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied aan de bepalingen van het VIIde hoofdstuk der Staatsregeling, terwijl ook voor de inheemsche rechtspraak in de zelfbesturen de voorschriften der Staatsregeling niet gelden. De Balineezen nu zijn geheel in het genot van hun eigen rechtspraak gelaten: voor hen zou artikel 134 dus geen uitzondering kunnen maken. In sommige streken zijn ook de Dajaks in het genot van hun eigen rechtspraak en noch daar, noch in de gebiedsdeelen met uitsluitend Gouvernementsrechtspraak op Borneo brengen de instellingen der niet-Mohammedaansche Dajaks berechting van geschillen door priesters mede.

De tegen de uitdrukkingen „godsdienstige rechter”, „wereldlijke rechter” en „adatrecht” geopperde bezwaren kan de ondergeteekende niet deelen.

De term „godsdienstige rechter” voor een naar met den godsdienst samenhangende rechtsregelen rechtsprekenden godsdienstbeambte is in de praktijk gebleken op de beste wijze in de behoefte aan een aanduiding van dien functionaris te voorzien. Evenals de termen „godsdienstig recht” en „godsdienstige rechtspraak” wordt de uitdrukking regelmatig in wetenschappelijke geschriften gebruikt.

De uitdrukking „wereldlijke rechter” komt inderdaad in geen ander artikel van de Indische Staatsregeling voor, doch in geen ander artikel dier wet wordt ook de tegenstelling van godsdienstige rechters tegenover alle andere rechters te zamen aange-troffen. Een dergelijke tegenstelling wettigt in artikel 134 een elders onnoodige nadere bepaling. De vrees, dat onzekerheid zou ontstaan, of hier onder „wereldlijken rechter” al of niet de inheemsche rechter moet worden begrepen, schijnt niet gegrond; gelijk hierboven werd opgemerkt, ziet het VIIde hoofdstuk der Indische Staatsregeling alleen op Gouvernementsrechtspraak. Zoo pleegt men b.v. „zaken van Justitie” in artikel 137 ook niet te lezen als mede-omvattende de zaken, welke bij den inheemschen rechter thuisbehooren.

In de door de hier aan het woord zijnde leden aanbevolen lezing van de aanvangswoorden van artikel 139 „Geschillen over bevoegdheid tusschen de rechtbanken en de(n) godsdienstige(n) rechter(s)” of wel „tusschen de rechterlijke macht en den gods-

1) Gedrukte Stukken 1923—1924, 181, n°. 6.

dienstigen rechter" kan de ondergeteekende geen verbetering zien. Er kunnen geschillen ontstaan tusschen godsdienstige rechters en wereldlijke rechters, als b.v. het districts-, het regentschaps- of het residentiegerecht, die geen van drieën rechtbanken zijn, en ten aanzien waarvan (althans van de twee eerste) het twijfelachtig is, of zij onder het begrip „rechterlijke macht" vallen. Alleen de tegenstelling „wereldlijke" en „godsdienstige rechters" voorziet in alle dergelijke mogelijkheden.

Ter verdediging van het woord „adatrecht" werden reeds in het Voorloopig Verslag eenige *Staatsbladen* geciteerd, die aantoonen, dat de wetgever dien term heeft aanvaard; *Nederlandsch Staatsblad* 1920, n°. 105, zou daaraan nog kunnen worden toegevoegd. Buiten de wet, in wetenschappelijke geschriften, is de uitdrukking eveneens ten volle aanvaard. Dat daarbij moeilijkheden zouden worden ondervonden ten gevolge van onzekerheid, welk begrip precies door dien term gedekt wordt, is den ondergeteekende nimmer gebleken. Het veelvuldig gebruik heeft het woord de beteekenis doen behouden, die het bij zijn introductie medekreeg: dat deel van het in Indië geldende recht, dat niet is uitgegaan van den Westerschen wetgever, doch wortelt in de Inlandsche maatschappij zelf (inheemsch gewoonterecht, gerecipeerde stukjes godsdienstig recht, producten van inheemsche wetgevers). Tegen de thans door de wet gebezigde omschrijving „godsdienstige wetten en oude herkomsten" bestaat vooreerst het bezwaar, dat daardoor op het deel „godsdienstige wetten" een met de werkelijkheid niet strookende nadruk valt.

Doch in de tweede plaats is het een nadeel, dat, evenals zulks het geval is met de omschrijving in artikel 131 der Indische Staatsregeling „de onder hen geldende met hun godsdiensten en gewoonten samenhangende rechtsregelen", een dergelijke uitvoerige aanduiding in de lagere wetgeving, in de jurisprudentie en elders practisch niet kan worden gevolgd.

Den leden, die meenden, dat een tachtigjarig gebruik den Raad van Nederlandsch-Indië heeft uitgeschakeld bij de berechting van jurisdictiegeschillen, moge het tegendeel blijken uit de in het jaar 1918 genomen en in *Bijblad* n°. 9217 gepubliceerde beslissing, waarin op artikel 83 van het Regeeringsreglement wordt gelet en waarvan het dictum luidt: „Is goedgevonden en verstaan: In overeenstemming met den Raad van Nederlandsch-Indië, den priesterraad te Soemenep, enz.".

Het aanbrenge van taalkundige verbeteringen in het gedeelte van artikel 139, dat met het hier behandelde onderwerp geen verband houdt, meent de ondergeteekende in beginsel te moeten ontraden. Men kan naar zijn meening ook met op het eerste gezicht onbeteekenende en ongevaarlijke wijzigingen in een wetsartikel niet voorzichtig genoeg zijn, wanneer daaraan geen bestudeering van het door dat artikel bestreken onderwerp in zijn vollen omvang kan voorafgaan.

De Minister van Koloniën,

KONINGSBERGER.